

Ревко А.М.

КУПІВЕЛЬНА СПРОМОЖНІСТЬ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ ЯК БАЗИС РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ

У статті проводиться дослідження купівельної спроможності заробітної плати населення регіонів України як економічного базису розвитку людського потенціалу та становлення матеріальних орієнтирів людини. Розглядається співвідношення заробітної плати і прожиткового мінімуму працездатного населення на мезорівні. Запропоноване власне визначення поняття «людський потенціал». Доведено, що людський потенціал є регіональною категорією, оскільки він формується і реалізується за просторовими ознаками. Сформульовано пріоритетні напрями політики в сфері підвищення реальних купівельних можливостей населення регіонів України.

Ключові слова: заробітна плата, прожитковий мінімум, мінімальна заробітна плата, купівельна спроможність, базис розвитку людського потенціалу.

ВСТУП

Рівень оплати праці можна вважати одним із найважливіших факторів ендегенного економічного зростання, своєрідним індикатором рівня матеріальної забезпеченості населення та катализатором розвитку внутрішнього ринку. Рівень заробітної плати формує матеріальні можливості задоволення потреб основної частини населення регіонів України. Заробітна плата відіграє важливу роль у становленні не лише матеріальних орієнтирів людини, але й зміцнення її здоров'я, підвищення освітнього рівня, задоволення духовних потреб та інших складових. Таким чином вона є базисом формування людського потенціалу регіону.

Забезпечення купівельної спроможності заробітної плати є одним із найважливіших завдань соціально-економічного розвитку країни, тому актуальним є дослідження реальних доходів населення регіонів як економічної основи розвитку людського потенціалу в Україні.

Сучасним проблемам дослідження рівня заробітної плати населення, формування та розвитку людського потенціалу регіонів присвячені праці О. І. Амоші, В. П. Антонюка, В. В. Близнюк, М. П. Бутка, В. М. Гейця, Б. М. Данилишина, С. І. Дорогунцова, Т. А. Заяць, А. М. Колота, В. І. Куценко, Е. М. Лібанової, І. М. Новак, М. П. Соколик, В. В. Онікієнка, В. П. Удовиченка, Л. Г. Чернюк та ін.

На сучасному етапі розвитку держави людський потенціал стає основою національного багатства і найбільш цінним ресурсом будь-якого суспільства, оскільки головним критерієм соціально-економічних інновацій виступають досягнення в сфері розвитку людини та задоволення її потреб. Здатність економіки ефективно використовувати цей потенціал проявляється через зростання купівельної спроможності заробітної

плати, валового внутрішнього продукту країни та якості життя населення.

Саме людина дедалі більше стає метою і критерієм суспільно-економічного прогресу. Країна, яка турбується про своє майбутнє, зобов'язана дедалі більшою мірою підкоряти економічний і соціальний розвиток інтересам людини, створенню сприятливих умов для життєдіяльності людини, для її всебічного розвитку. Це – мірило прогресу будь-якої країни [13, с. 39].

Враховуючи, що нині держава не в змозі забезпечити повноцінного фінансування розвитку людського потенціалу, доцільним є дослідження купівельної спроможності заробітної плати як основного джерела задоволення життєвих потреб більшості населення як окремих регіонів, так і країни в цілому.

Метою статті є дослідження тенденцій реальної купівельної спроможності заробітної плати населення регіонів як економічного базису відтворення людського потенціалу та становлення матеріальних орієнтирів людини.

Для досягнення поставленої мети використовувались наступні методи: системного підходу – для визначення теоретичних та прикладних аспектів розвитку регіонів, поглиблення сутності понятійного апарату; економіко-статистичний – при дослідженні динаміки і тенденцій купівельної спроможності заробітної плати населення; графічний – для ілюстративного зображення результатів досліджень; абстрактно-логічний – для формування висновків і пропозицій щодо підвищення реальних купівельних можливостей заробітної плати населення регіонів України та інші наукові методи.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Людський розвиток у цілому полягає в реалізації можливостей кожної людини сповна задіяти свої потенції та прагнення вести довготривале, повноцінне та творче життя. Практична реалізація зазначених цілей може бути досягнута за допомогою лише матеріальних можливостей задоволення базових потреб людини. У

© Ревко Альона Миколаївна, аспірантка кафедри менеджменту та державного управління Чернігівського національного технологічного університету, тел. 0667196790, e-mail: Alohaha1984@mail.ru

першу чергу – це отримання якісної освіти, медичних послуг, можливостей забезпечення гідного і безпечного рівня життя. Головною категорією концепції людського розвитку є категорія «людський потенціал».

На наше переконання людський потенціал є складовою продуктивних сил регіону, оскільки він формується і реалізується за просторовими ознаками. Його слід розуміти як накопичений населенням запас фізичного і морального здоров'я, творчої та громадянської активності, загальнокультурної та професійної компетентності, що реалізується в різноманітних сферах функціонування регіональних

господарських систем, а також у структурі потреб на конкретно взятій території [14, с. 149].

Основним джерелом задоволення життєвих потреб більшості населення як регіонів, так і країни в цілому залишається заробітна плата. Вона є важливою складовою ринкових відносин, концентрованим вираженням ефективності економіки і змісту соціальної політики держави, індикатором рівня життя населення та інтегральним показником результативності реформ.

З погляду збереження й розвитку людського потенціалу України велике значення має динаміка заробітних плат та валового внутрішнього продукту у розрахунку на одну особу (рис. 1).

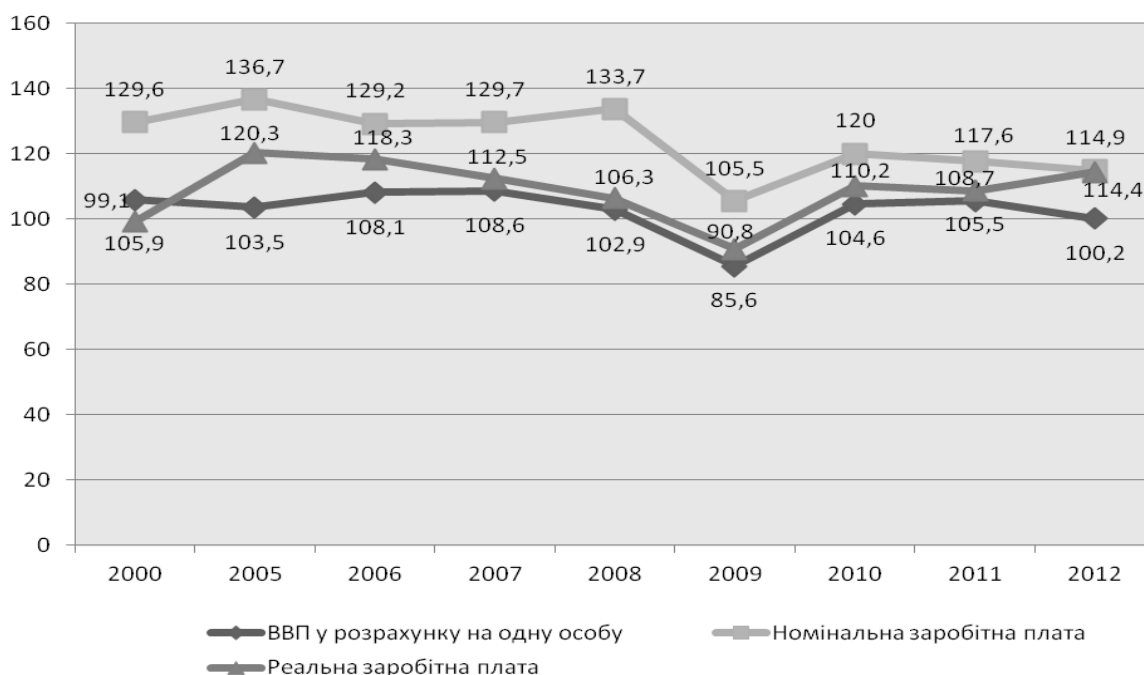

Рис. 1 Динаміка ВВП у розрахунку на одну особу та заробітних плат населення України у 2000-2012 рр. (у % до попереднього року)

Джерело: за даними Державної служби статистики України.

Динаміка ВВП та заробітних плат в Україні у 2000-2012 рр. характеризується нестійкими тенденціями (рис.1). Зокрема спостерігається уповільнення темпів зростання як номінальної, так і реальної заробітної плати протягом тривалого періоду. Причому до 2009 року збільшення розриву між ними, тобто зниження темпів зростання реальної заробітної плати, відбувається більш інтенсивно.

Характерно також, що темпи зростання зарплат випереджали темпи зростання ВВП у розрахунку на одну особу. Знецінення заробітних плат визнається серйозною перешкодою на шляху до збереження та розвитку людського потенціалу України. Однак у 2012 році рівень життя населення покращився – за цей рік реальна заробітна плата підвищилась на 14,4%.

Рівень життя населення регіону характеризує ступінь задоволення потреб та визначається за допомогою нормативного набору товарів та послуг, які прагне отримати населення регіонів у залежності від розміру своїх доходів.

В якості нормативного набору товарів та послуг, які забезпечують основні фізіологічні та соціальні потреби сім'ї (в розрахунку на душу населення), використовують прожитковий мінімум (ПМ). ПМ – це вартісна величина достатнього для забезпечення нормального функціонування організму людини, збереження її здоров'я набору продуктів харчування, а також мінімального набору непродовольчих товарів та послуг, необхідних для задоволення основних соціальних і культурних потреб.

ПМ являється основою соціальної політики держави, оскільки застосовується для: загальної оцінки рівня життя населення як регіонів, так і країни в цілому; встановлення розмірів мінімальної заробітної плати; встановлення величини неоподаткованого мінімуму доходів громадян; формування Державного бюджету України та місцевих бюджетів, а також для розроблення та реалізації регіональних соціальних програм [3].

Купівельна спроможність заробітної плати - це її здатність у певних кількісних співвідношеннях обмінюватися на інші товари і послуги. Завдання

кількісного виміру купівельної спроможності заробітної плати полягає у визначенні: по-перше, кількості наборів, на які може бути обмінена заробітна плата населення; по-друге, перелік самого набору товарів, щодо якого обчислюється купівельна спроможність.

Співвідношення з цих двох складових дає можливість визначити реальні купівельні можливості населення регіонів, тобто кількість наборів прожиткового мінімуму (споживчих товарів і послуг, ендогенно пов'язаних між собою), які можна умовно придбати за заробітну плату.

Динаміка купівельної спроможності середньомісячної заробітної плати України (кількість

наборів прожиткового мінімуму) за видами економічної діяльності в 2000-2012 рр. представлена в таблиці 1.

Завдяки випереджаючому росту середньомісячної заробітної плати по відношенню до прожиткового мінімуму за період 2000-2012рр. купівельна спроможність середньомісячної заробітної плати по Україні збільшилася в 3,3 рази, з 0,80 до 2,67 набору прожиткових мінімумів працездатного населення. Але за результатами аналізу часового інтервалу з 2008 по 2010 рр. зафіксовано протилежну тенденцію, що стало наслідком значного уповільнення зростання купівельної спроможності середньомісячної заробітної плати.

Таблиця 1 Купівельна спроможність середньомісячної заробітної плати України за видами економічної діяльності в 2000-2012 рр. (кількість наборів прожиткового мінімуму)

Вид економічної діяльності	2000 р. (кіл-ть наборів ПМ)	2008 р. (кіл-ть наборів ПМ)	2009 р. (кіл-ть наборів ПМ)	2010 р. (кіл-ть наборів ПМ)	2011 р. (кіл-ть наборів ПМ)	2012 р. (кіл-ть наборів ПМ)	2012 р. до 2011 р. у %
Усього	0,80	2,70	2,56	2,43	2,62	2,67	101,9
Сільське господарство, мисливство та пов'язані з ними послуги	0,39	1,61	1,62	1,55	1,79	1,78	99,4
Лісове господарство та пов'язані з ним послуги	0,61	1,96	1,80	1,94	2,29	2,24	97,8
Рибальство, рибництво	0,51	1,36	1,38	1,29	1,36	1,37	100,7
Промисловість	1,05	3,02	2,85	2,80	3,11	3,09	99,4
Будівництво	0,90	2,74	2,03	1,90	2,24	2,20	98,2
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	0,79	2,26	2,10	2,03	2,33	2,38	102,1
Діяльність готелів та ресторанів	0,62	1,83	1,70	1,58	1,77	1,81	102,3
Діяльність транспорту та зв'язку	1,17	3,30	3,24	2,96	3,13	3,06	97,8
діяльність транспорту	1,19	3,43	3,31	3,05	3,25	3,19	98,2
діяльність пошти та зв'язку	1,10	2,62	3,01	2,64	2,70	2,58	95,6
Фінансова діяльність	1,95	5,60	5,43	4,99	5,32	5,25	98,7
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	0,97	3,12	3,00	2,64	2,92	3,03	103,8
з них дослідження і розробки	1,05	3,49	3,44	3,12	3,26	3,34	102,5
Державне управління	1,16	3,86	3,38	2,98	3,04	3,04	100,0
Освіта	0,54	2,16	2,17	2,05	2,07	2,23	107,7
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	0,48	1,76	1,76	1,77	1,77	1,94	109,6
Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту	0,56	2,26	2,40	2,24	2,37	2,61	110,1
з них діяльність у сфері культури та спорту, відпочинку та розваг	0,47	2,32	2,51	2,38	2,49	2,79	112,0

Джерело: за даними Державної служби статистики України [7, с.190; 6, с. 184]. Розрахунки автора.

У 2012 році по відношенню до 2011 року купівельна спроможність середньомісячної заробітної плати України за видами економічної діяльності збільшилась на 1,9%. Однак, у багатьох сферах відбулося зменшення купівельної спроможності середньомісячної заробітної плати. Так, у діяльності пошти та зв'язку купівельна спроможність заробітної плати зменшилась на 4,4%, у лісовому господарстві та діяльності транспорту і зв'язку – на 2,2%, у будівництві

– на 1,8%, у фінансовій діяльності – на 1,3%, у сільському господарстві та промисловості – на 0,6%.

У середньому купівельна спроможність заробітної плати в 2012 році склала 2,67 набору прожиткового мінімуму. При цьому найбільший її розмір мав місце за такими видами економічної діяльності, як фінансова – 5,25 набору ПМ, транспорт – 3,19 набору ПМ, промисловість – 3,09 набору ПМ, а найменша – у рибальстві, рибництві – 1,37 набору ПМ.

У 2012 році максимальний розмір купівельних можливостей заробітної плати був у Донецькій – 3,08 та Київській областях – 2,78 набору прожиткового мінімуму. Найгірша ситуація склалася в Тернопільській і Херсонській областях (табл. 2).

Серед регіонів України в 2012 році за розміром купівельної спроможності середньомісячної заробітної плати Чернігівська область займала 23 рангове місце.

Таблиця 2 Купівельна спроможність середньомісячної заробітної плати в регіонах України в 2000-2012 рр. (кількість наборів прожиткового мінімуму)

	2000	2008	2009	2010	2011	2012	рангове місце у 2012 році	зростання купівельної спроможності заробітної плати в 2012 р. по відношенню до 2011р. (%)
1	2	3	4	5	6	7	8	9
АРК	0,78	2,41	2,29	2,16	2,29	2,34	10	102,2
Вінницька	0,55	2,10	2,03	1,93	2,07	2,15	16	103,9
Волинська	0,52	2,06	1,92	1,84	1,99	2,06	22	103,5
Дніпропетровська	0,95	2,80	2,64	2,57	2,78	2,77	3	99,6
Донецька	1,02	3,01	2,84	2,76	3,05	3,08	1	101,0
Житомирська	0,57	2,10	2,01	1,94	2,06	2,09	19	101,5
Закарпатська	0,60	2,17	2,10	2,00	2,06	2,07	20	100,5
Запорізька	1,00	2,71	2,48	2,37	2,60	2,58	5	99,2
Івано-Франківська	0,65	2,31	2,19	2,09	2,20	2,24	13	101,8
Київська	0,84	2,77	2,67	2,49	2,75	2,78	2	101,1
Кіровоградська	0,59	2,13	2,07	1,97	2,11	2,14	18	101,4
Луганська	0,81	2,64	2,52	2,46	2,73	2,73	4	100,0
Львівська	0,68	2,35	2,24	2,11	2,24	2,27	12	101,3
Миколаївська	0,79	2,42	2,43	2,30	2,44	2,49	7	102,0
Одеська	0,82	2,44	2,40	2,22	2,38	2,38	9	100,0
Полтавська	0,76	2,48	2,33	2,28	2,47	2,51	6	101,6
Рівненська	0,60	2,28	2,17	2,13	2,20	2,27	11	103,2
Сумська	0,67	2,20	2,14	2,02	2,17	2,21	15	101,8
Тернопільська	0,47	1,96	1,90	1,80	1,86	1,93	25	103,8
Харківська	0,80	2,51	2,42	2,23	2,40	2,43	8	101,3
Херсонська	0,60	2,06	1,99	1,88	1,96	2,00	24	102,0
Хмельницька	0,54	2,14	2,04	1,94	2,07	2,14	18	103,4
Черкаська	0,61	2,18	2,06	1,99	2,15	2,21	14	102,8
Чернівецька	0,55	2,10	2,05	1,92	1,98	2,05	22	103,5
Чернігівська	0,62	2,05	1,97	1,86	1,97	2,04	23	103,6

Джерело: за даними Державної служби статистики України [7, с.191; 6, с. 185]. Розрахунки автора.

У 2012 році по відношенню до 2011 року відбулося збільшення купівельної спроможності середньомісячної заробітної плати майже в усіх регіонах України. Найвищий темп приросту спостерігався у Вінницькій - 3,9%, Тернопільській – 3,8%, Чернігівській областях – на 3,6% (рис. 2).

Не дивлячись на те, що у 2012 році по відношенню до 2000 відбулося підвищення даного показника в усіх регіонах України, проте він знаходиться на досить низькому рівні. Підтвердженням цього є твердження експертів Рахункової палати України, що прожитковий мінімум і досі визначається на підставі наборів продуктів харчування, непродовольчих товарів і послуг, затверджених Урядом у 2000 році. Тому про реальне підвищення купівельних можливостей населення регіонів наразі не йдеться.

У системі державного регулювання людського розвитку основою для формування доходів населення, окрім такого соціального стандарту як прожитковий мінімум, є розмір мінімальної заробітної плати.

Згідно зі ст. 3 Закону України «Про оплату праці», мінімальна заробітна плата – це законодавчо встановлений розмір заробітної плати за просту, некваліфіковану працю, нижче якого не може здійснюватися оплата за виконану працівником місячну, годинну норму праці (обсяг робіт). Аналогічне визначення міститься в статті 95 Кодексу Законів про працю України [2; 4].

Важливим показником ефективності застосування МЗП є співвідношення МЗП до прожиткового мінімуму. Мінімальна заробітна плата в нашій країні тривалий час була нижча ніж ПМ. Лише в 2009 році МЗП зрівнялась з ПМ (табл. 3).

Рис. 2 Реальні купівельні можливості середньомісячної заробітної плати в регіонах України у 2000-2012 рр. (кількість наборів прожиткового мінімуму)

Джерело: за даними Державної служби статистики України. Розрахунки автора.

Таблиця 3 Динаміка мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму в Україні, 2000-2012 рр.

	Роки									
	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	
Розмір мінімальної заробітної плати (МЗП), (грудень відповідного року, грн. за місяць)	118	332	400	460	605	744	922	1004	1134	
Прожитковий мінімум для працездатних осіб (ПМП) (грудень відповідного року, грн. за місяць)	287,63	453	505	568	669	744	922	1004	1134	
Розмір середньомісячної заробітної плати (СЗП), грн. за місяць	230	806	1041	1351	1806	1906	2239	2633	3026	
Співвідношення між МЗП і ПМП, %	41,0	73,3	79,2	91,1	90,4	100	100	100	100	
Співвідношення між МЗП і СЗП (Індекс Кейтса), %	51,3	41,2	38,4	34,0	33,5	39,0	41,2	38,1	37,5	

Джерело: за даними Державної служби статистики України. Розрахунки автора.

На початку XXI ст. у світі сформувались два підходи до визначення мінімальної заробітної плати. Перший ґрунтується на мінімальних потребах, які треба задовольняти для збереження життя (так званий споживчий кошик життєво важливих товарів і послуг у вартісному вираженні). У цьому випадку мінімальна зарплата дорівнює прожитковому мінімуму. Саме такий підхід практикують в Україні. Однак в економічно розвинутих країнах його вважають за допустиме використовувати лише у військовий час. Другий підхід передбачає, що мінімальні гарантії мають поширюватись не лише на фізичні, а й соціальні та культурні потреби людини [5, с.8].

Відповідно до вимог Європейської соціальної хартії, мінімальна заробітна плата має складати понад 2,5 розмірів прожиткового рівня. На сьогодні мінімальна заробітна плата України дорівнює прожитковому мінімуму для працездатних осіб. Тому для більшості

працівників бюджетної сфери, сільського господарства, рибальства, мисливства знецінюється праця найманих працівників, оскільки мінімальна зарплата не виконує ні відтворювальної, ні регулюючої, ні стимулюючої функцій [1, с. 4]. До того ж, якщо розмір мінімальної заробітної плати не перевищує прожитковий мінімум, це унеможлиблює задоволення найнеобхідніших потреб для функціонування й відтворення людського потенціалу.

Ще одним важливим показником ролі МЗП є співвідношення мінімальної і середньомісячної зарплати. У розвинутих країнах це співвідношення іноді називають індексом Кейтса (Kaitz index). Чим більший цей індекс, тим сильнішим є вплив МЗП на розподіл доходів у країні.

Протягом 2000-2012 рр. у обох показниках – середньомісячної заробітної плати та мінімальної заробітної плати – спостерігається однакова тенденція

до збільшення, що свідчить про неухильне зростання їх значень. У 2000 році співвідношення МЗП і середньої зарплати становило 51,3%, однак протягом 2005-2012 рр. дане співвідношення почало стрімко знижуватись: до 41,2 % у 2005 р., 38,4 % у 2006 р. і 37,5 у 2012 р.

Мінімальна заробітна плата має становити не менше 45–50% фактичного розміру середньої заробітної плати в базовому році і принаймні 40–45% очікуваного розміру середньої заробітної плати у плановому періоді.

В Україні динаміку співвідношення між МЗП і середньою заробітною платою відстежити значно

складніше, що зумовлено: по-перше, МЗП може змінюватись не один, як у більшості країн із розвинутою економікою, а декілька разів на рік; по-друге, номінальна заробітна плата в Україні зростала швидше під впливом високих темпів інфляції [10, с. 53-54].

Серед регіонів України в 2012 році середня заробітна плата в середньому в два рази вища ніж мінімальна, але недостатня для забезпечення потреб громадян України (рис. 3).

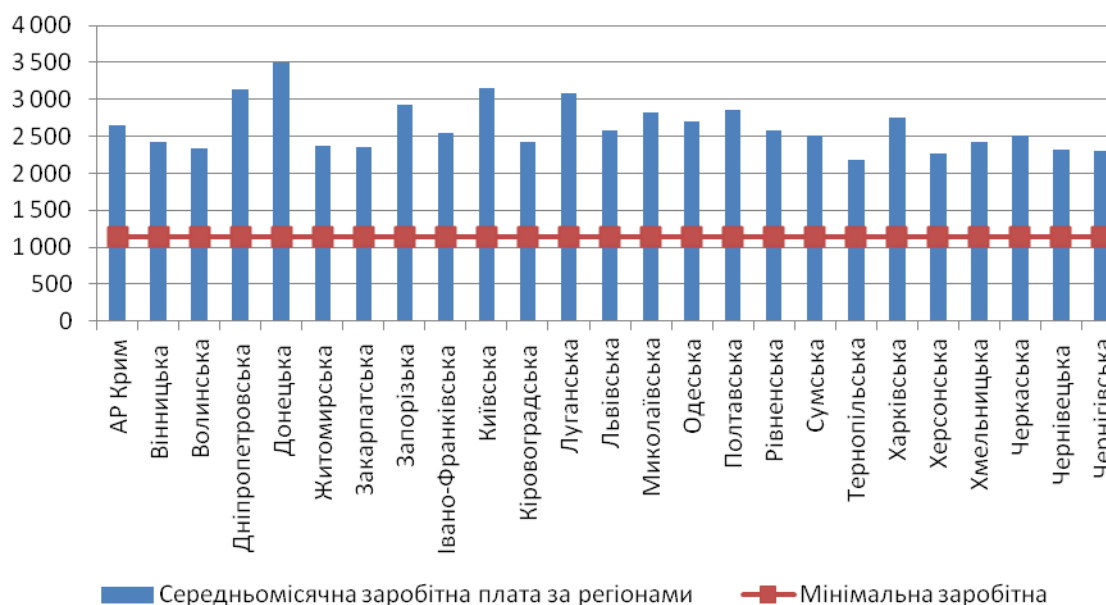

Рис. 3 Співвідношення мінімальної та середньомісячної заробітної плати в регіонах України, 2012 р.
Джерело: за даними Державної служби статистики України.

Інституціоналізація політики низького рівня мінімальної заробітної плати є потужним чинником зростання несправедливої нерівності добробуту населення і гальмування людського розвитку [11, с. 42].

Як свідчить статистика, Україна за розміром мінімальної заробітної плати значно відстає не лише від розвинутих європейських країн, але й від сусідів – Росії, Румунії (рис. 4).

Головна лінія розмежування між розвинутими країнами та Україною проходить через специфіку розрахунку мінімальної заробітної плати. Наприклад, якщо в США в основі розміру мінімальної заробітної плати покладено дані офіційної статистики про вартість життя для сім'ї з 4 людей (2 дорослих і 2 дітей), то в Україні – прожитковий мінімум на одну працездатну особу. В нашій державі мінімальна заробітна плата виконує функцію простого відтворення робочої сили одного індивіда. Тоді як у США та Європі мова йде про відтворення людського потенціалу країни загалом [5, с. 8].

У більшості європейських країнах мінімальна заробітна плата становить менше 50% середньомісячного заробітку. Винятком є Словенія та Греція, де мінімальна заробітна плата дорівнює 50% середньої. Решту країн можна поділити на три групи. У першу входять Чеська Республіка, Естонія та Болгарія, де мінімальна заробітна плата становить

менше 35% середньомісячної зарплати. Іспанія, Україна, Румунія, Словаччина, Польща, Угорщина та Великобританія утворюють другу групу, де мінімальна заробітна плата коливається між 35 і 40 % від середньомісячної. Третя група включає Литва, Ірландія, Португалія, Бельгія, Латвія, Нідерланди, Франція, Люксембург та Мальта, де мінімальна заробітна плата перевищує 40% середньомісячної заробітної плати.

Негативний вплив на стан розвитку людського потенціалу здійснює поширеність зайнятості, що не дозволяє забезпечити умови якісного відтворення робочої сили, а також відносний рівень ціни праці з точки зору відстані від мінімальних державних соціальних стандартів. Чим більша частка працівників, які отримують заробітну плату в межах законодавчо встановлених соціальних стандартів, тим вагоміший вплив цих стандартів на формування заробітків у країні (рис. 5).

Аналіз кількості штатних працівників, яким заробітну плату нараховано в межах законодавчо встановлених соціальних стандартів, показує, що при зміні мінімальних соціальних стандартів кількість працівників, яким заробітну плату нараховано в межах таких стандартів, з кожним роком зменшується. Так, кількість працівників, яким зарплату нараховано в межах прожиткового мінімуму для працездатної особи, зменшилась на 9,9% (з 15,5% у 2007 році до 5,6% у 2012 р.).

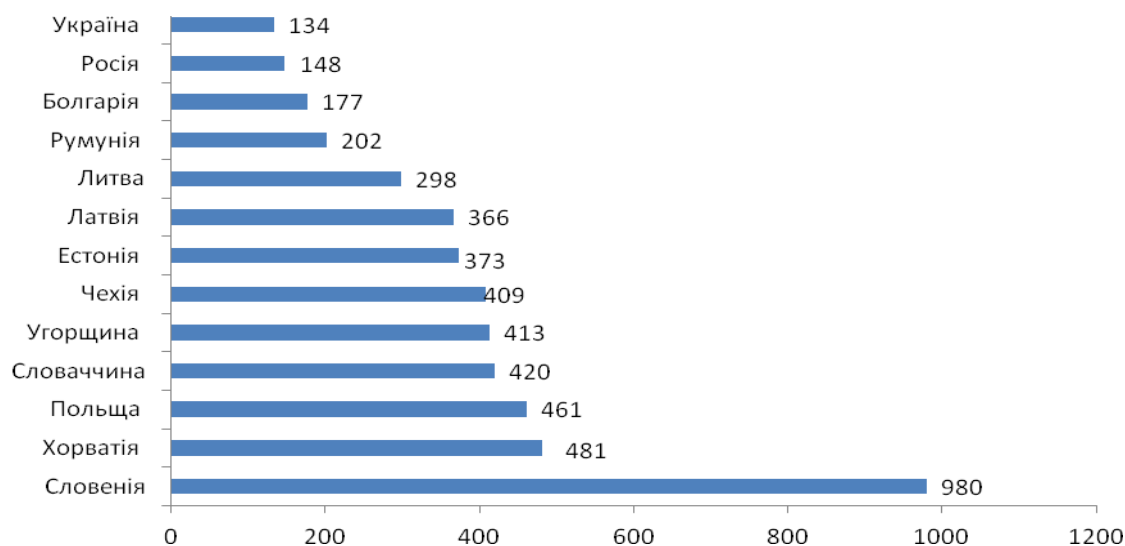

Рис. 4 Динаміка мінімальної заробітної плати деяких європейських країн у 2012 р., у перерахунку на долари США

Джерело: Minimum Wages in Central and Eastern Europe <http://www.databasece.com/en/statutory-minimum-wages>

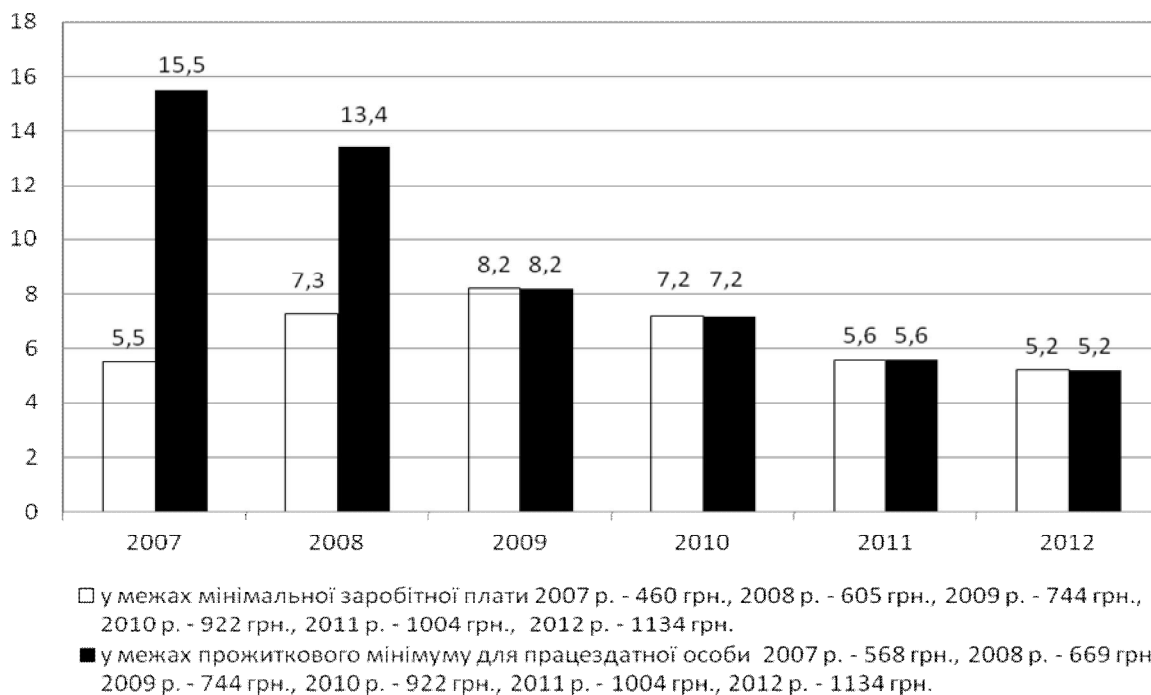

Рис. 5 Динаміка кількості штатних працівників, яким заробітну плату нараховано в межах законодавчо встановлених соціальних стандартів [8, с.205]

У європейських країнах частка працівників, які отримують зарплату на рівні МЗП, суттєво диференціюється. В Іспанії, Великій Британії, Словаччині, Нідерландах, на Мальті ця частка менша 3%. В Ірландії, Польщі, Португалії, Естонії та Угорщині вона складає 3-8%. Нарешті, у Румунії, Франції та Люксембурзі частка найманих працівників, які отримують заробітну плату на рівні мінімальної, - вища 12%. У США вона знаходиться на рівні 1,4% [12, с. 50].

Низький рівень купівельних можливостей заробітної плати зумовлює незадовільну структуру

витрат населення, що, у свою чергу, гальмує реформи в соціальній сфері, так як основна частина базових доходів (до 50-60%) спрямовується на харчування та придбання непродовольчих товарів. Цим створюється реальна загроза для формування та розвитку людського потенціалу на сучасному етапі розвитку нашої країни, оскільки раніше значна частина витрат населення сплачувалась за рахунок суспільних фондів споживання, тобто держава забезпечувала безкоштовну освіту та охорону здоров'я, дешеве житло, комунальні послуги, побутове обслуговування, транспорт, а також доступ до культурних цінностей – музеїв, театрів, кіно,

книг. Значно меншими для сім'ї були витрати на народження та виховання дітей.

За відсутності виплат із суспільних фондів споживання взаємозв'язок заробітної плати з показниками витрат населення на соціальні послуги зростає. Так, за останні роки спостерігається тенденція збільшення витрат населення на освіту, медичне обслуговування та соціальне страхування, так як дані галузі поступово переходять на платну основу і витрати по них для споживачів тепер поставлені в пряму залежність від рівня їх доходів [9, с. 240].

Ураховуючи, що в Україні колишня система соціальних гарантій зруйнована, а страхові амортизатори нерозвинені, низький рівень оплати праці для працівника в більшості випадків означає і недостатнє задоволення його базових потреб.

ВИСНОВКИ

Таким чином, за результатами проведеного дослідження можна зробити висновок, що пріоритетним завданням для держави має стати збільшення заробітної плати і підвищення її купівельної спроможності, оскільки низька оплата праці обмежує матеріальне відтворення працівника та його сім'ї, скорочує можливості формування бюджету, соціальних фондів та розвитку людського потенціалу. Визначальними факторами збереження і розвитку людського потенціалу має стати поліпшення добробуту населення України, досягнення європейських стандартів рівня життя.

На нашу думку, важливим є формування умов, спрямованих на підвищення реальних купівельних можливостей заробітної плати як економічної основи розвитку людського потенціалу в Україні, а саме:

- підняття мінімальної заробітної плати на рівень, вищий за прожитковий мінімум, що дасть змогу задовольнити найнеобхідніші потреби для функціонування й розвитку людського потенціалу;

- запровадження регулярного перегляду наборів продуктів харчування, непродовольчих товарів і послуг, на базі яких формується прожитковий мінімум;

- реалізація якісно нових підходів до модернізації людського потенціалу як визначального чинника інноваційно-інвестиційного розвитку держави та її регіонів;

- розробка і впровадження державних стандартів якісного відтворення людського потенціалу як основного ресурсу сталого розвитку країни;

- упровадження прогресивної шкали оподаткування доходів населення як засобу зниження соціальної нерівності;

- запровадження інституту мінімальної погодинної заробітної плати шляхом ратифікації Міжнародної конвенції щодо встановлення погодинної мінімальної заробітної плати;

- реформування оплати праці на основі системної модернізації економіки, оскільки можливості збільшення заробітних плат населення регіонів тільки за рахунок реформування системи оплати праці значною мірою вичерпані.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондарчук К. Заробітна плата в контексті соціально-економічного захисту найманих працівників / К. Бондарчук // Україна: аспекти праці. – 2010. – №1. – С. 3-9.
2. Закон України «Про оплату праці» від 24.03.1995 №108/95-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1086.717.21&nobreak=1>
3. Закон України «Про прожитковий мінімум» від 15.07.1999 №966-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?code=966-14>
4. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1011.23.65&nobreak=1>
5. Мінімальна зарплата : світові стандарти й українські реалії // Юридичний вісник України. – 2011. - №29. – С. 8.
6. Праця України 2012. Статистичний збірник / [відп. за вип. І.В.Сеник]. – К. : Державна служба статистики України, 2013. – 321 с.
7. Праця України у 2010 році. Статистичний збірник / [відп. за вип. І.В.Сеник]. – К. : Державна служба статистики України, 2011. – 324 с.
8. Праця України у 2011 році. Статистичний збірник / [відп. за вип. І.В.Сеник]. – К. : Державна служба статистики України, 2012. – 343 с.
9. Ревко А.М. Реальні купівельні можливості заробітної плати населення регіонів / А.М.Ревко // Формування конкурентоспроможної економіки: теоретичні, методичні та практичні засади : матеріали II міжнар. наук.-практ. конф. 21-22 березня 2013 р. – Тернопіль : Крок, 2013. – С. 238-240.
10. Соколик М. Мінімальні соціальні стандарти у формуванні середньомісячної заробітної плати в Україні // Економіст. – 2010. - №5. – С. 52-57.
11. Сталий людський розвиток: забезпечення справедливості : Національна доповідь / кер. авт. колективу Е. М. Лібанова / Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи. – Умань : Видавничо-поліграфічний центр «Візаві», 2012. – 412 с.
12. Холод Н. Світовий досвід застосування мінімальної заробітної плати для регулювання доходів населення // Україна : аспекти праці. – 2008. - №7. – С.46-51.
13. Чухно А.А. Твори : У 3 т. / НАН України, Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Наук. – дослід. фін. ін-т при М-ві фін. України. – К., 2006. – Т. 2 : Інформаційна постіндустріальна економіка : теорія і практика. – 2006. – 512 с.
14. Butko M., Revko A. Wages as a determinant of human reproduction // Zeszyty naukowe Podkarpacka Szkoła Wyższa im. bł. ks. Władysława Findysza w Jaśle. – Zeszyt 10. – 2013. – p. 148-157.

Одержано 05.03.2014 р.